

UDK 327(497.1/.7)
Biblid 0543-3657, 70 (2019)
God. LXX, br. 1174, str. 39–53
pregledni članak
Primljen: 19.2.2019.

Stefan BOŠKOVIĆ¹

Prvi koraci u konsolidaciji odnosa SR Jugoslavije sa državama nastalim iz SFR Jugoslavije u periodu od 1995. do 2000. godine

SAŽETAK

Nastankom novih država na prostoru nekadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, iziskuje se pitanje međudržavnih odnosa između Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i njenih „novih“ suseda, tj. Makedonije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije. U radu je prikazana analiza tih prvih pokušaja učinjenih u cilju konsolidacije, normalizacije i daljeg razvoja odnosa predmetnih država. Kontakti inicirani nakon potpisivanja mirovnog sporazuma, rezultirali su u uspostavljanju odnosa SRJ sa Makedonijom i Hrvatskom, dok se ustanovljenje odnosa sa preostalim državama desilo krajem 2000. godine. Ono što je interesantno jeste da su ekonomski odnosi država uznapredovali mnogo brže nego politički, koji su se zbog tereta prošlosti, uprkos ohrabrujućim početnim koracima, razvijali uz brojne poteškoće.

Ključne reči: SRJ, Makedonija, BiH, Hrvatska, konsolidacija, kraj XX veka, bilateralni odnosi

Uvod

Proglašavanjem nezavisnosti republika koje su sačinjavale Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ) tokom 1991. (Slovenija, Hrvatska

¹ Autor je diplomirani politikolog za međunarodne poslove. Trenutno je student master studija na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. E-mail: stefanb163@gmail.com

i Makedonija) i 1992. godine (Bosna i Hercegovina), odnosno zajedničkog državnog aranžmana Srbije sa Crnom Gorom u okviru Savezne Republike Jugoslavije (SRJ),² desio se i proces raspada bivše države. S obzirom na nasilan karakter procesa dezintegracije zajedničke države, odnosno oružanih sukoba na prostoru nekadašnje tri republike u SFRJ do 1995. godine, zatim i izrazitog neslaganja koje postoji i danas kod elita i javnosti u novonastalim državama oko prirode rata u periodu od 1991. do 1995. godine – da li je to bio građanski rat, agresija ili rat za oslobođenje? Takođe, ne smemo zaboraviti negativne ekonomske, socijalne i demografske posledice koji je ovaj sukob ostavio, uz izuzetak Slovenije, na tlu država nastalih iz bivše Jugoslavije. Zbog svega toga, ali i negativnog nasleđa ratnih dešavanja, od krucijalnog je značaja analizirati prve korake koji su učinjeni u iniciranju i konsolidaciji odnosa SRJ i njenih „novih suseda”. Potpisivanjem Pariskog mirovnog sporazuma 14.12.1995. stekli su se formalni uslovi za uspostavu diplomatskih odnosa SRJ sa svojim „novim” susedima nastalim iz SFRJ. Prva država sa kojom je SRJ to i učinila jeste Republika Makedonija 1996. godine, kada je to i učinjeno sa Republikom Hrvatskom, dok su odnosi sa Bosnom i Hercegovinom i Republikom Slovenijom uspostavljeni tek 2000. godine.

Republika Makedonija

Povlačenjem Jugoslovenske narodne armije iz današnje Republike Severne Makedonije stiču se uslovi za jedini primer mirnog izlaska neke od jugoslovenskih republika iz zajedničke države. Još u septembru 1991. makedonski predsednik K. Gligorov konstatuje: „Mi smatramo velikim činom to što je srpski narod 1944. na zasedanju ASNOM-a priznao Makedoniju i makedonski narod. Granice sa srpskim narodom nisu sporne, a voleli bismo i da ih nema”.³ S vremena na vreme u izjavama zvaničnika, kako tadašnje savezne države tako i republičkih rukovodstava, pojavljivale su se izjave o neophodnosti zaustavljanja oružanih sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.⁴ U prilog ovim iskazima ide i izjava data od strane tadašnjeg saveznog ministra za odbranu SRJ, Pavla Bulatovića, iz 1994. godine u kojoj ističe sledeće: „Poznato je da Savezna Republika Jugoslavija nema teritorijalnih

² Dragan Đukanović, „Spoljnopolitičko pozicioniranje Srbije (SRJ/SCG) od 1992. do 2015. godine”, *Međunarodna politika*, 1158-1159, april–septembar 2015, str. 115.

³ Branko Pavlica, „Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Makedonije o protezanju i opisu državne granice”, *Tokovi istorije, Časopis Instituta za noviju istoriju Srbije*, 1-2/2004, str. 100.

⁴ Dragan Đukanović, „Spoljnopolitičko pozicioniranje Srbije (SRJ/SCG) od 1992. do 2015. godine”, op. cit., str. 116.

pretenzija ni prema jednom susedu",⁵ pa samim tim ni prema Republici Makedoniji. Uprkos dobrosusedskim izjavama od zvaničnika obeju država, zbog političke i ekonomske izolacije u kojoj se SRJ nalazila, koja je posmatrana kao prvenstveno odgovorna za kontinuirana neprijateljstva⁶ u ratu u bivšoj SFRJ, diplomatski odnosi su uspostavljeni tek u aprilu 1996. godine stavljanjem potpisa na „Sporazum o regulisanju odnosa i unapređenju saradnje Savezne Republike Jugoslavije i Republike Makedonije”.⁷ Uspostavom tih odnosa i otklanjanjem sankcija Ujedinjenih nacija protiv SRJ, omogućeno je da se unaprede međusobni odnosi i rešavanje određenog broja pitanja u odnosima između dve države. Napredak se ogledao u potpisivanju čak trinaest sporazuma tokom 1996. i 1997. godine. Sadržaj tih sporazuma uglavnom se ticao međusobne pomoći i saradnje dveju država u oblastima od obostranog interesa.

Međutim, pitanje koje je bacalo senku na ovaj ostvareni napredak jeste pitanje međudržavne granice. Skupština RM je u Deklaraciji od 17.12.1991. potvrdila da RM, striktno poštujući načelo nepovredivosti granica kao garantiju mira i bezbednosti u regionu,⁸ nastoji u vođenju miroljubive politike prema svojim susedima. Uprkos ovakvom dokumentu u periodu do 1995. godine desilo se niz graničnih incidenata tragičnih posledica po jugoslovenske državljane. Pored ovih nesretnih slučajeva, tenzije su rasle zbog izjava u kojima su, u određenim vremenskim razmacima, makedonski zvaničnici, potom i pojedina sredstva masovnih komunikacija, iskazivali teritorijalne aspiracije prema manastiru Prohor Pčinjski sa okolinom.⁹ Naime, razlozi ovakvih teritorijalnih pretenzija jesu istorijske prirode, prvi kongres ASNOMA-a (*Antifašističkog saboranja narodnog oslobođenja Makedonije*), održan 2.8.1944. godine, upravo u neposrednoj blizini pomenutog manastira. Iako ove izjave nisu bile bez posledica, teritorija koja bila predmet tih izjava nije bila nešto oko čega su se dve strane sporile u radu međudržavne komisije za rešavanje pitanja državne granice Jugoslavije i Makedonije. Povodom pitanja delimitacije granice sa Makedonijom 8. aprila 1996. godine došlo je do zaključenja Sporazuma o regulisanju odnosa i unapređivanju saradnje između SR Jugoslavije i Republike Makedonije, kada je ujedno formirana i zajednička ekspertska komisija s ciljem da pripremi predlog sporazuma o

⁶ Michael P. Scharf, Joshua L. Dorosin, "Interpreting UN Sanctions: The Rulings and role of the Yugoslavia Sanctions Committee", *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 19, Issue 3, 1993, p. 771.

⁷ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, „Međunarodni bilateralni ugovori“, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/makedonija.pdf, str.1, 09/12/2018.

⁸ Branko Pavlica, „Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Makedonije o protezanju i opisu državne granice“, op. cit., str. 100.

⁹ Ibid., str. 99.

opisu i protezanju državne granice.¹⁰ Do oktobra 1998. godine komisija se sastala čak osam puta u cilju pronalaska rešenja. Do pomenutog nije došlo usled nepomirljivih stavova dve suprotstavljene strane. Predmet sporenja bila je oblast poznata po kvalitetnim pašnjacima na delu srpsko-makedonske granice, na planini Sari, čija dužina iznosi 115 km.¹¹ Zatim kako se spor nastavljao, tako su se širile oblasti koje je spor zahvatao i to sada u pogledu protezanja granice između opštine Vitina u Srbiji i opštine Kumanovo u Makedoniji, a koja obuhvata šumsku oblast Kopiljače od 2184 ha.¹² Uprkos krajnje racionalnim argumentima jugoslovenske strane baziranim na katastarskim granicama uređenim još 1952. i aerofotografskim merenjem iz 1970. godine, makedonska strana nije odstupala od svojih zahteva. Dalji pregovori za delimitaciju i demarkaciju granice tokom 1999. godine odloženi su iz razloga NATO intervencije u SRJ. Ono što je još više rušilo ionako krhke međudržavne odnose jeste makedonsko držanje tokom rata. Naime, Makedonija ne samo što je dozvolila korišćenje svog vazdušnog i kopnenog prostora od strane NATO trupa u borbama sa vojskom Jugoslavije, već je i približno 12 hiljada NATO trupa, predvođeno General Pukovnikom Majk Džeksonom (*Mike Jackson*), bilo stacionirano u Makedoniji,¹³ što svakako nije nailazilo na odobravanje sa jugoslovenske strane.

Potpisivanjem Kumanovskog vojno-tehničkog sporazuma između Jugoslavije i NATO 10.06.1999. pitanje granice sa Republikom Makedonijom se još više komplikuje. Kada je najzad tokom 14. zasedanja mešovite komisije postignuta obostrana saglasnost, javio se problem olicen u izjavama Albanaca sa Kosova i Metohije da „ne priznaju makedonsko-jugoslovensku državnu granicu“, zapravo, njen „sporan deo prema Kosmetu“.¹⁴ Ipak 23.2.2001. potpisan je Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Makedonije o protezanju i opisu državne granice,¹⁵ ugovor koji se *de facto* odnosi na granicu između centralne Srbije i Makedonije, dok deo granice

¹⁰ Duško Dimitrijević, „Međunarodno-pravni tretman graničnih sporova na prostoru bivše Jugoslavije“, *Međunarodni problemi*, Vol. LV, br. 3-4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2003, str. 365.

¹¹ Ibid., str. 364-365.

¹² Ibid., str. 365.

¹³ Wiliam Drozdiak, *NATO strengthens presence in Albania and Macedonia*, Washington Post Foreign Service, April 10, 1999, Internet, <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/nato041099.htm?noredirect=on>, 09/12/2018.

¹⁴ Branko Pavlica, „Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Makedonije o protezanju i opisu državne granice“, op. cit., str. 106.

¹⁵ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, „Međunarodni bilateralni ugovori“, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/bosna%20i%20hercegovina.pdf, 13/12/2018, str. 2.

između Kosova i Metohije i Makedonije koji je *de jure* bio deo jugoslovensko-makedonske granice ostavljen je Republici Makedoniji da njegovu demarkaciju izvrši sa UMNİK-om.

Bosna i Hercegovina

Zajedničkom ofanzivom Hrvatske vojske (HV), Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) i Armije Bosne i Hercegovine (ARBiH) u avgustu 1995. godine menja se stanje na terenu. Udruženom akcijom ove tri vojske došlo je do osvajanja teritorija koje su bile pod kontrolom Vojske Republike Srpske (VRS) u rejonu Bosanske Krajine. Tim prodorom duboko u teritoriju Republike Srpske (RS), podržanim od strane vodećih zapadnih zemalja Evrope i na čelu sa Sjedinjenim Američkim Državama, od 69% teritorije Bosne i Hercegovine (BiH) koliko je VRS držala pod svojom kontrolom do avgusta '95. godine, nakon ovih operacija sukobljene strane su držale po 50% teritorije BiH. Tako je na terenu dobijena nova mapa kao mnogo povoljnija za pregovore i koja je bila jako blizu one koja je usvojena u Dejtonu.¹⁶ Međutim, tu nije bio kraj daljim vojnim naporima. Granatiranjem pijace Merkale u Sarajevu 28.8.1995. i izveštajem od strane komadanta mirovnih snaga Ujedinjenih nacija Ruperta Smita (*Rupert Smith*), da je van svake sumnje „napad na pijacu Merkale izveden sa položaja bosanskih Srba”,¹⁷ NATO-u su date odrešene ruke za pokretanje vazdušnih udara na položaje VRS pod nazivom operacija Namerna/Odlučna Sila (*Deliberate Force*), u saradnji sa HV, HVO i ARBiH. Cilj ove i narednih operacija, koje su usledile u septembru i oktobru 1995. godine (operacija Mistral 2 i Operacija Sana), jeste da se nanošenjem teritorijalnih gubitaka Republici Srpskoj njeni lideri prinude na pregovore za okončanje rata na prostoru bivše Jugoslavije.

Uparedo sa izvršavanjem vojnih operacija sukobljenih strana, na diplomatskom nivou su činjeni naponi na pridobijanju političkih lidera za organizovanje pregovora na kojima bi se i okončali oružani sukobi. U toj diplomatskoj aktivnosti glavnu reč je imao američki pregovarač-posrednik Ričard Holbruk (*Richard Holbrooke*), koji je zahvaljujući svom izrazito velikom pregovaračkom iskustvu, uprkos određenim rezervama u administraciji Sjedinjenih Američkih Država, dobio tu ulogu. S obzirom na uticaj koji je Beograd, na čelu sa Slobodanom Miloševićem kao predsednikom Srbije u SRJ, imao na vlasti u Palama, kao istovetne situacije po pitanju odnosa predsednika Franje Tuđmana i Hrvata u BiH, nije se moglo očekivati da u pregovorima samostalno sudeluju zaraćene strane, tj. bosanski Srbi, s jedne, i bosanski Hrvati i Muslimani s druge strane. Kao glavni pregovarač Ričard Holbruk je u pripremi budućih pregovora tražio da suprotstavljene strane

¹⁶ Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, Filip Višnjić, Beograd, 2004, str. 264.

¹⁷ Ibid., str. 264.

imaju potpuno punomoćje u ispunjenju i izvršenju interesa i ciljeva strane koju predstavljaju. Potencijalni problem u ostvarenju ove zamisli bila je srpska strana, međutim, američki pregovarači bili su iznenađeni brзом i uspešnom reakcijom Miloševića. Istog dana kad je počelo bombardovanje 30. avgusta, Milošević je primio Amerikance i slavodobitno im pružio dokument koji će biti nazvan *Patrijarhov*,¹⁸ jer je sam Patrijarh Pavle bio svedok pomenutog dokumenta. Ovim dokumentom rešen je problem predstavljanja Srba, s obzirom na ovlašćenje koje je dobio Slobodan Milošević. Formiranjem pregovaračkih principa, koji su između ostalog sadržali stvaranje dva entiteta u BiH na osnovu formule 51:49 (u kojoj bi 51% teritorije pripalo muslimansko-hrvatskom, a ostalih 49% srpskom entitetu), zatim priznanje postojećih granica BiH, prava entiteta da uspostave specijalne odnose sa susedima, kao i tročlanog priznanja između BiH, SRJ i Hrvatske omogućeno je da se i pristupi pregovorima. Pregovori su bili obeleženi raznovrsnim novitetima u odnosu na dotadašnju diplomatsku praksu, poput mesta održavanja pregovora – baza Rajt Paterson (*Wright-Patterson*) u Dejtonu (*Dayton*), zatim pregovori na blizinu (*Peace proximity talks*),¹⁹ zabranjeno obraćanje medijima od strane pregovarača itd. U pregovorima oko BiH insistiralo se na formuli 51:49, međutim uspostavljanjem 8,5 kilometara širokog koridora za Goražde, koji je nacrtan na salveti (salveti štati),²⁰ kao i prepuštanja Sarajeva muslimansko-hrvatskom entitetu od strane Miloševića, ukupan udeo RS je pao na 45%. Prvi predlog za kompenzaciju teritorije jeste usledio od premijera BiH Harisa Silajdžića – da se Republici Srpskoj pripoji teritorija prethodno osvojena od strane HV i HVO u Bosanskoj krajini. Taj predlog je sa rečima: „*zero point, zero chance*” energično odbio tadašnji ministar spoljnih poslova Hrvatske Mate Granić. Problem je rešen na način tako što je Srbima dato područje u obliku jajeta – retko naseljen planinski deo južno od Ključa.²¹ Poslednji izazov u dejtonskim pregovorima bio je grad Brčko, za koji je Milošević smatrao da bi zbog predaje Sarajeva trebao pripasti RS. Na kraju, posle iscrpnog pregovarjanja, postignut je dogovor ustupkom koji je Milošević dao predsedniku BiH Aliji Izetbegoviću – da se status grada odredi međunarodnom arbitražom. Time su pregovori okončani i Dejton je bio uspešan.

Dejtonskim sporazumom bilo je predviđeno međusobno priznavanje BiH i SRJ, što je i učinjeno, ali na krajnje neuobičajan način – razmenom pisama između Alije Izetbegovića i Slobodana Miloševića sa američkim državnim sekretarom Vorenom Kristoferom (*Warren Christopher*). Daljih napora ka produbljivanju diplomatskih odnosa i aktivnosti, osim zajedničke izjave

¹⁸ Ibid., str. 267.

¹⁹ Ibid., str. 279.

²⁰ Ibid., str. 280.

²¹ Ibid., str. 282.

usvojene od Miloševića i Izetbegovića '96. godine, između dve strane do 2000. godine nije bilo. Tek je 5. januara 2000. potpisan „Sporazum o prenosu nadležnosti za pružanje usluga u vazdušnom saobraćaju na delu teritorije Bosne i Hercegovine”.²² U toku tih pet godina postojale su neke alternative u saradnji subjekata sa dve strane, ali na nevladinom nivou poput Igmanske inicijative koja je podrazumevala saradnju gradova Novog Sada i Tuzle, i potpisivanje sporazuma iz 1997. godine o specijalnim odnosima između SRJ i Republike Srpske, ali to nije moglo da zameni zvanične međudržavne odnose. Veliki broj nerešenih pitanja teretio je međusobne odnose poput: povratka izbeglih i raseljenih lica, nedefinisana međudržavna granica u oblasti Perućakog i Zvorničkog jezera i hidroelektranama koje se nalaze na njima, kao i nekoliko enklava sa obe strane granice koje se nalaze u blizini Priboja. Glavni kamen spoticanja za upostavljanje međudržavnih odnosa nakon Dejtona bila je tužba koju je BiH podnela protiv SRJ zbog kršenja Konvencije o kažnjavanju i sprečavanju zločina genocida 20.3.1993. godine. Pomenuta tužba je u aprilu 1998. dopunjena novim podnescima koji su sadržali navode o, do tada, najtežem zločinu koji je izvršen u međuvremenu, u julu 1995. godine.²³ Bilo je to masovno streljanje muškog stanovništva Srebrenice.²⁴ Nakon podnošenja tužbe tužena strana (SRJ) je u preliminarim prigovorima sa više stanovišta osporila međunarodnopravni subjektivitet Bosne i Hercegovine i njeno članstvo usled, navodno, nelegitimnog međunarodnog priznanja ove države (isticana je čak i okolnost da BiH nikada nije uspostavila vlast na teritoriji na koju pretenduje).²⁵ U preliminarim prigovorima SRJ je i osporila pravo Alije Izetbegovića da podnese jednu ovakvu tužbu. Sud je, međutim, našao da je tadašnji predsednik BiH, Alija Izetbegović, bio ovlašćen da po međunarodnom pravu zastupa svoju državu, što je on i učinio, izdajući ovlašćenje pravnom zastupniku za podizanje tužbe.²⁶ Sud je 11. jula 1996. godine doneo presudu procesnog karaktera kojom je odbacio sve preliminarne prigovore SRJ i ustanovio da ima nadležnost da postupa u ovom predmetu.²⁷ SRJ je 22. jula 1997. godine iskoristila pravo zagwarantovano Statutom SP da pokrene protivtužbu protiv BiH zbog navodnog kršenja Konvencije o kažnjavanju i sprečavanju zločina genocida.²⁸ S obzirom na odredbe

²² Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, „Međunarodni bilateralni ugovori“, op. cit., str. 1.

²³ Vesna Knežević Predić (ur.), *Godišnjak 2006*, Udruženje za međunarodno pravo, Beograd, 2007, str. 317.

²⁴ Ibid., str. 317.

²⁵ Ibid., str. 318.

²⁶ Ibid., str. 319.

²⁷ Ibid., str. 318.

²⁸ Vesna Knežević Predić (ur.), *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2015, str. 257.

Dejtonskog mirovnog sporazuma koje predviđaju da je Predsedništvo BiH šef države, samo je i ono moglo doneti odluku o povlačenju tužbe podnete pred MSP, a za povlačenje tužbe potreban je konsenzus sva ti člana Predsedništva. Tenzije su se, naročito, povećale kad je predsedavajući Predsedništva BiH Živko Radišić 09.06.1999. godine imenovao Srbina Svetozara Miletića za kozastupnika BiH u ovom predmetu.²⁹ Negodovanjem koje su izrazili preostali članovi Predsedništva BiH, Sud je utvrdio da sa strane BiH, ipak, ne postoji raspoloženje za povlačenje tužbe, pa je samim tim spor i nastavljen.

Smenom režima Slobodana Miloševića u SRJ 5. oktobra 2000. godine, dolazi do promene u stavu nove vlasti oličene u Demokratskoj opoziciji Srbije (DOS). Nova vlast SRJ, za razliku od prethodne, odlučuje da uspostavljanje punih diplomatskih odnosa sa BiH ne veže za međusobni spor, čiji je epilog da je Srbija oslobođena optužbi činjenja genocida, ali je Sud utvrdio da je tužena strana prekršila obavezu sprečavanja zločina genocida. Promena političke klime u SRJ rezultirala je sa međusobnim potpisom na „Protokol o uspostavljanju diplomatskih odnosa između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine“ 15.12.2000. godine,³⁰ čime su punih pet godina nakon Pariskog mirovnog sporazuma uspostavljeni međusobni odnosi.

Republika Hrvatska

Raspad SFRJ doveo je do etnonacionalizacije država naslednica koje su uglavnom isključile manjine iz dijaloga elita, pod pretpostavkom da su one ili remetilački faktor za zaokruživanje državnosti, ili čak i potencijalni separatistički element ukoliko su u svojoj političkoj agendi imali i zahteve za autonomijom.³¹ Naime, nedostatak sluha hrvatske političke elite za potrebe i zahteve Srba koji su živeli na prostoru Zapadne Slavonije, Banije, Korduna, Like i Dalmacije (teritorija koje su uz Zapadni Srem, Istočnu Slavoniju i Baranju činile Republiku Srpsku Krajinu – RSK), kao i opšteg nerazumevanja tadašnje političke situacije i realnosti od strane lidera krajiških Srba i sopstvene izolacije od sveta, onemogućeno je da se uspostavi heterogena etnička struktura u Hrvatskoj nakon procesa dezintegracije SFRJ. U januaru 1995. godine Piter Galbrajt i Leonid Keresteđijane su u saradnji s predstavnicima ICFY i UN pripremili i objavili plan za rešenje problema Krajine, poznatiji pod nazivom Z-4 (Zagreb-4) koji je predviđao široku

²⁹ Vesna Knežević Predić (ur.), „Godišnjak 2006“, op. cit., str. 319.

³⁰ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateralne_ugovori/hrvatska.pdf, 15/12/2018. str. 1.

³¹ Igor S. Novaković, „Manjinsko pitanje i uticaj na bilateralne odnose sa susednim državama u svetlu procesa pridruživanja Evropskoj uniji – slučaj Srbije“, *Međunarodna politika*, april–septembar 2015, str. 156.

autonomiju (po uzoru na Alandska ostrva) za krajiške Srbe unutar Hrvatske.³² Srpsko rukovodstvo u Kninu, međutim, nije prihvatilo čak ni da razgovara o planu Z-4, što se pokazalo fatalnom greškom jer su time i Hrvatskoj i SAD date odrešene ruke da pređu na vojnu opciju.³³ Temeljnomoj vojnom pripremom tokom prethodne 1993. i 1994. godine, Hrvatska vojska (HV) je stekla preimućstvo u odnosu na vojsku RSK, pa 1995. godine, već u februaru, Hrvatska je uspela da okonča mandat UNPROFOR-a i tako otkloni najveću prepreku vojnom obraćunu sa Krajinom.³⁴ Tokom 1995. godine HV izvodi nekoliko uspešnih vojnih operacija, poput „Bljeska“ u maju ‘95. godine, a ova operacija poslužila je kao uvod za poslednji obraćun sa RSK. U avgustu 1995. godine, taćinje 4. avgusta, Hrvatska vojska (uz minimalnu podršku ARBiH, oko 3.000 vojnika) zapoćinje vojno-policijsku akciju „Oluja“ u kojoj za veoma kratko vreme, do 7. avgusta, uspeva da osvoji celokupnu teritoriju RSK (oko 10.000 km²), ne raćunajući njen podunavski deo, i protera, prema grubim procenama, oko 250.000 krajiških Srba. Zbog izostanka bilo kakve želje za kompromisom od strane lidera RSK (što ne znaći da je sa ona druge strane više postojala, jer bi bilo krajnje teško oćekivati da bi vlasti u Hrvatskoj prihvatile Z-4), brzopletim odbijanjem ovog mirovnog plana, voće RSK su sebe doveli u nemoguću poziciju i direkno uticali na sudbinu svojih sunarodnika.

Uprkos vojnim operacijama izvedenim od strane HV leta 1995. godine, cilj uspostave suvereniteta nad svim teritorijama koje su bile u sastavu Socijalistićke Republike Hrvatske, kao federalne jedinice u SFRJ nije ostvaren. Sporni deo teritorije je bilo hrvatsko podunavlje, odnosno istoćni deo nekadašnje RSK, sastavljen od Baranje, Istoćne Slavonije i Zapadnog Srema, kao podrućje koje je zbog svog izuzetnog tranzitnog i ekonomskog znaćaja bilo u interesu kako SRJ tako i Hrvatske. Još je 12.11.1995. godine potpisan je Erdutski sporazum o pokretanju procesa reintegracije ovih teritorija pod ustavno-pravni poredak Hrvatske. Samim tim, stavljeno je van svakog znaka pitanja moguće pripajanje pomenute teritorije SRJ. Iako je sporazum potpisan, ipak je pitanje reintegracije te teritorije pod vlašću Hrvatske trebalo rešiti u Dejtonu, i moće se reći da je reintegracija hrvatskog Podunavlja bila *conditio sine qua non* hrvatskog ućestvovanja na Dejtonskoj mirovnoj konferenciji 1995. godine, a SAD su odigrale najznaćajniju ulogu u postizanju sporazuma o mirnoj reintegraciji, te politićkom nadzoru nad implementacijom samog sporazuma.³⁵ Milošević i Tućman nisu hteli da popuste oko dućzine prelaznog

³² Dragan Simić, „Jugoslovenska kriza – od izbijanja do Dejtonskog sporazuma“, *Mećunarodni problemi*, vol. 48, br. 1-2/1996, str. 148.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Albert Bing, „Sjedinjene Amerićke drćzave i reintegracija hrvatskog podunavlja“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podrućnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, Vol. 8 No. 1, 2008, str. 337.

roka pre reintegracije Istočne Slavonije u Hrvatsku – Milošević je tražio tri godine, a Tuđman nije hteo da čuje za više od jedne godine.³⁶ Problem je rešen tako što je Kristofer Voren, doneo odluku o dužini trajanja prelaznog perioda rečima: „Prelazni period trajaće dvanaest meseci i, prema odluci Prelazne vlasti, može se produžiti za još jedan period koji neće biti duži od prvog“.³⁷ Ovom odlukom koja je bila prihvatljiva za oba predsednika, rešeno je pitanje reintegracije ove teritorije, ali ostao je način kako dogovoreno u Dejtonu i implementirati. U tu svrhu je Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija 15. januara 1996. godine doneo odluku o formiranju još jedne UN misije na prostoru Hrvatske. Ovog puta je to bilo stvaranje UNTAES (*United Nations Administration in Eastern Slavonia, Baranja, and Western Sirmium*). Mandat navedene misije, koja je imala svrhu prelazne vlasti i nadovezivala se na prethodne UN misije (UNPROFOR – *United Nations Protection Force* i UNCRO – *United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia*) trajao je dve godine do 15. januara 1998. godine, kada je ova teritorija i reintegrirana pod okrilje Hrvatske. Pored teritorijalnog pitanja u ovom slučaju pažnju je svakako zaokupirao položaj i prava koja su imali Srbi u Hrvatskoj. Sporazumom je predviđeno formiranje dve organizacije Srba u Hrvatskoj – Zajedničko vijeće opština (ZVO) i Srpsko narodno vijeće (SNV). ZVO, Vijeće je telo koje usklađuje interese srpske nacionalne zajednice u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu u području delova Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije.³⁸ ZVO nastoji da očuva kulturnu i prosvetnu autonomiju Srba, kao i da promoviše i kordinira njen rad u području ove tri oblasti, dok se SNV bavi zaštitom i promocijom ljudskih, građanskih i nacionalnih prava Srba, te pitanjima njihovog identiteta, participacije i integracije u hrvatsko društvo.³⁹

U međuvremenu, tačnije 1996. godine, došlo je do uspostavljanja diplomatskih odnosa između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske, potpisivanjem ugovora o: „Razmeni nota o uspostavljanju diplomatskih odnosa između SR Jugoslavije i R. Hrvatske 9.9.1996. godine“.⁴⁰ Tom ugovoru je prethodio „Sporazum o normalizaciji odnosa“,⁴¹

³⁶ Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, op. cit., str. 281.

³⁷ Ibid.

³⁸ „Odluka o Zajedničkom vijeću općina“, *Narodne Novine*, NN 137/1998, Vlada Republike Hrvatske, 20.10.1998, str. 1.

³⁹ Srpsko Narodno Vijeće, *O Vijeću*, Internet, <https://snv.hr/o-vijecu>, 15/12/2018.

⁴⁰ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_a_ugovori/slovenija.pdf, 16/12/2018., str. 1.

⁴¹ Nada Raduški, „Srbi kao nova nacionalna manjina u postjugoslovenskim državama“, *Sociologija, Časopis za sociologiju, socijalnu psihologiju i socijalnu antropologiju*, Vol. 53, br. 4, 2011, str. 423.

potpisan u avgustu mesecu iste godine. Uprkos zapaženoj aktivnosti u potpisivanju međudržavnih sporazuma kojih je do 1998. godine bilo čak 11, izuzev u tehničkim oblastima, međudržavni odnosi nisu napredovali. Međusobne odnose teretio je veliki broj pitanja koja su uglavnom i danas ostala nerešena, a kao i u slučaju odnosa SRJ i BiH to je bilo pitanje granice, u ovom slučaju na Dunavu, povratak izbeglih i raseljenih lica, njihova imovinska prava itd. Tužba koju je Hrvatska 2.8.1999. godine podnela pred Međunarodnim sudom pravde protiv SRJ za kršenje Konvencije o sprečavanju i kažnjavanu zločina genocida pogoršala je stanje stvari. Promenom vlasti u SRJ, prisustvom državne delegacije na čelu sa novim predsednikom Vojislavom Koštunicom na Samitu Evropske komisije u Zagrebu 2000. godine, kao i pobedom Ivice Račana u Hrvatskoj na izborima za Hrvatski Sabor, odnosno silaskom radikalnog HDZ-a sa vlasti, očekivalo se da će do boljitka u odnosima doći. Međutim, ta predviđanja su se pred teretom prošlosti brzo raspršila.

Republika Slovenija

Stupanjem na mesto premijera, Milan Panić je u toku svog mandata 1992–1993 na ovoj poziciji nastojao da doprinese prekidanju oružanih sukoba na prostoru bivše SFRJ, odnosno da se uspostavi mir u ratnim područjima. Pored ovog cilja, njegovi naponi bili su usmereni ka jačanju i konsolidaciji demokratije, njenih institucija i vrednosti. Zbog tog cilja Savezna Republika Jugoslavija priznala je Sloveniju kao nezavisnu državu 1992. godine. Slovenački odgovor na ovaj potez SRJ i njenih najviših zvaničnika ostao je kao presedan u diplomatskoj aktivnosti, tj. Slovenija je odbila da prihvati priznanje upućeno od strane SRJ. Na ovaj potez slovenačko rukovodstvo, predvođeno Milanom Kučanom, odlučilo se usled negativnog renomea koji je SRJ imala zbog optužbe za uplitanje u oružane sukobe na prostoru BiH i UN sankcija koje su pomenutoj državi uvedene 1992. godine. Odnosa između dve države u periodu od međunarodnog priznanja slovenačke nezavisnosti u maju 1992. godine pa do 2000. godine nije bilo, izuzev ekonomskih aktivnosti subjekata iz dve države (koji su bili na niskom nivou). Najdeblji kraj iz takvog stanja su izvukli pripadnici srpske nacionalnosti koji su se u periodu postojanja SFRJ često iz ekonomskih razloga selili u Sloveniju. Srbi koji su imali status konstitutivnog naroda, a čiji su pripadnici na radu u Sloveniji, gotovo preko noći našli su se u poziciji pripadnika imigrantske ekonomske zajednice.⁴² Tako su se sa formiranjem nove države radikalno promenili i uslovi očuvanja nacionalnog identiteta Srba.⁴³ U periodu nepostojanja odnosa, SRJ je ukazivala na ovakvo stanje srpske manjine u

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid., str. 421.

Sloveniji (kojih je 1991. godine bilo 47.911),⁴⁴ međutim zbog izolacije u kojoj se SRJ nalazila tokom devedesetih godina nije se moglo nešto više i učiniti. Pobedom Demokratske opozicije Srbije na parlamentarnim i predsedničkim izborima petog oktobra 2000. godine omogućeno je da se međusobni odnosi uspostave stavljanjem potpisa na „Sporazum između savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Republike Slovenije o uspostavljanju diplomatskih odnosa”,⁴⁵ 9.12.2000. godine. Ugovor je predviđao i uspostavu ambasada u državama potpisnicama, pa je prvi ambasador SRJ u Sloveniji bio Ivo Visković.

Zaključak

Usled celokupnog toka događaja, načina i uslova kako je došlo do potpisivanja sporazuma u Dejtonu, a kasnije u Parizu '95 godine, ti prvi koraci učinjeni u konsolidaciji odnosa Savezne Republike Jugoslavije sa „novim” susedima nose veliki značaj. Prva država sa kojom je došlo do uspostave diplomatskih odnosa jeste današnja Republika Severna Makedonija. To se i moglo očekivati, s obzirom da između dve države nije bilo nepomirljivih stavova po pitanju istorijskih događaja, kao i da sa ukidanjem sankcija SRJ 1995. godine, u odnosima sa svojim južnim susedom, ukoliko isključimo granični spor, nije bilo otvorenih pitanja koja bi teretila međudržavne odnose. Ono što je neuobičajeno jeste da je druga država „po redu” sa kojom je SRJ uspostavila diplomatske odnose bila Republika Hrvatska. Neuobičajeno, kako iz razloga opšteg nedostatka konsenzusa o događajima iz prošlosti, tako i po pitanju slučajeva koji su se desili u godinama koje su prethodile potpisivanju sporazuma o uspostavi diplomatskih odnosa. Postoji nekoliko uglova iz kojih možemo analizirati ovako brzo uspostavljanje međudržavnih odnosa. Da su oni ustanovljeni kao posledica pritiska inostanog faktora, zatim kao rezultat postojanja iskrene volje kod zvaničnika obeju država za okretanjem „novog lista” u međudržavničkim odnosima, ili je uspostava odnosa ipak rezultat političkih interesa koje su imali šefovi ovih država. Devetog decembra 2000. godine odnosi su uspostavljeni sa Slovenijom, iako su Slovenija i SRJ kao nezavisne države postojale još od 1991. odnosno 1992. godine, potpisivanje ugovora o međudržavnim odnosima je učinjeno tek sa smenom vlasti u SRJ petog oktobra, tj. dva meseca kasnije. Na kraju, odnosi sa Bosnom i Hercegovinom uspostavljeni su takođe tek 2000. godine u decembru. Pored neslaganja po pitanju prirode rata u BiH, glavni razlog za vakuum u međusobnim odnosima jeste tužba koju je BiH podnela protiv SRJ za kršenje Konvencije o kažnjavanju i sprečavanju zločina genocida. Upostavljanje odnosa bilo je

⁴⁴ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, op. cit., str. 1.

nemoguće usled stava tadašnje vlasti u SRJ da se oni mogu ustanoviti samo ukoliko BiH povuče tužbu koju je prethodno podnela. Promenom vlasti u SRJ 2000. godine omogućeno je i uspostavljanje odnosa usled promene u stavu SRJ i njenih najviših državnih zvaničnika, koji su odlučili da tužba BiH pred Međunarodnim sudom pravde, kao i kontratužba SRJ prema BiH podneta 1997. godine, a povučena 2001. godine, ne trebaju biti u korelaciji sa uspostavljanjem odnosa, tačnije, ne treba da budu prepreka ustanovljenju međudržavnih odnosa.

Za razliku od političkih odnosa pomenutih država, čiji je razvoj nakon tih početnih koraka ipak obeležen poteškoćama, u procesu konsolidacije i daljeg razvoja odnosa između SRJ i „novih“ suseda, ekonomski odnosi su se mnogo brže razvijali, te se postavlja pitanje da li je takav slučaj posledica nedostatka političke želje, volje, odnosno neodstupanja od svojih početnih stavova od strane političkih lidera? Takođe, akteri koji su na posredan ili neposredan način sudelovali u ratnim dešavanjima, ostali su na glavnim pozicijama moći i odlučivanja sve do 2000. godine, tako da bi potpuna i brza normalizacija političkih odnosa predmetnih država bila neka vrsta iznenađenja. Uprkos teškim posledicama koje je rat ostavio, ovi početni koraci ka konsolidaciji i uspostavljanju diplomatskih odnosa jesu bili od vitalnog značaja, ali su oni predstavljali samo osnovu razvitka daljih odnosa. Kao u svakim međudržavnim odnosima bitno je da se na njihovom unapređenju kontinuirano radi zbog višestrukih koristi, iako je u ovom slučaju to teško usled tereta prošlosti.

Bibliografija

- Bing, Albert, „Sjedinjene Američke države i reintegracija hrvatskog podunavlja“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, Vol. 8 No. 1, 2008.
- Dimitrijević, Duško, „Međunarodno-pravni tretman graničnih sporova na prostoru bivše Jugoslavije“, *Međunarodni problemi*, Vol. LV, br. 3-4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2003.
- Drozdiak, Wiliam, *NATO strengthens presence in Albania and Macedonia*, Washington Post Foreign Service, April 10, 1999, Internet, <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/nato041099.htm?noredirect=on>, 09/12/2018.
- Đukanović, Dragan, „Spoljnopolitičko pozicioniranje Srbije (SRJ/SCG) od 1992. do 2015. godine“, *Međunarodna politika*, 1158-1159, april-septembar 2015.
- Knežević Predić, Vesna (ur.), *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2015.

- Knežević Predić, Vesna, (ur.), *Godišnjak 2006*, Udruženje za međunarodno pravo, Beograd, 2007.
- Kovačević, Živorad, *Međunarodno pregovaranje*, Filip Višnjić, Beograd, 2004.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/makedonija.pdf, 09/12/2018.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/bosna%20i%20hercegovina.pdf, 13/12/2018.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/hrvatska.pdf, 15/12/2018.
- Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, Internet, http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/slovenija.pdf, 16/12/2018.
- Novaković, Igor S., „Manjinsko pitanje i uticaj na bilateralne odnose sa susednim državama u svetlu procesa pridruživanja Evropskoj uniji – slučaj Srbije”, *Međunarodna politika*, april–septembar 2015.
- “Odluka o osnivanju Zajedničkog vijeća općina”, *Narodne Novine*, NN 137/1998, Vlada Republike Hrvatske, 20.10.1998.
- Pavlica, Branko, „Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Makedonije o protezanju i opisu državne granice”, *Tokovi istorije, Časopis Instituta za noviju istoriju Srbije*, 1-2/2004.
- Raduški, Nada, „Srbi kao nova nacionalna manjina u postjugoslovenskim državama”, *Sociologija, Časopis za sociologiju, socijalnu psihologiju i socijalnu antropologiju*, Vol. 53, Br. 4, 2011.
- Scharf, Michael P., Dorosin, Joshua, L., “Interpreting UN Sanctions: The Rulings and role of the Yugoslavia Sanctions Committee”, *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 19, Issue 3, 1993.
- Simić, Dragan, Jugoslovenska kriza – od izbijanja do Dejtonskog sporazuma, *Međunarodni problemi*, Vol. 48, br 1-2/1996.
- Srpsko Narodno Vijeće, *O Vijeću*, Internet, <https://snv.hr/o-vijecu>, 15/12/2018.
- “Zajedničko Vijeće Općina, Organizacija, status, nadležnost i financiranje”, *Narodne Novine*, NN 137/1998, Vlada Republike Hrvatske, 20.10.1998.

Stefan BOŠKOVIĆ

**FIRST STEPS IN CONSOLIDATION OF RELATIONS
BETWEEN THE FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA AND NEW
STATES EMERGED FROM SOCIALIST FEDERATIVE REPUBLIC
OF YUGOSLAVIA BETWEEN 1995 AND 2000**

ABSTRACT

Following the creation of states on the territory previously occupied by the SFRY, the question of the interstate relations between the Federal Republic of Yugoslavia (FRY) and her "new" neighboring countries, Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Croatia and Slovenia has arisen. This paper shows those first steps made towards the goal of consolidation, normalization and further development of the countries' relations. Contacts initiated after the Peace Treaty have resulted in the establishment of relations between the FRY and Macedonia and Croatia, while the establishment of relations with two remaining countries happened at the end of 2000. The interesting thing is that economic relations have developed much faster than the political ones, which under the pressure of the past and despite encouraging steps in beginning developed with numerous difficulties.

Key words: FRY, Macedonia, BIH, Croatia, consolidation, end of XX century, bilateral relations.